

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

**NASIONALE
SENIOR SERTIFIKAAT**

GRAAD 10

NOVEMBER 2018

GESKIEDENIS

PUNTE: 150

TYD: 3 uur

Hierdie vraestel bestaan uit 9 bladsye en 'n addendum van 11 bladsye.

INSTRUKSIES EN INLIGTING

1. Hierdie vraestel bestaan uit AFDELING A en AFDELING B wat op die voorgeskrewe inhoudsraamwerk in die KABV-dokument gebaseer is: DRIE brongebaseerde vrae onder AFDELING A en DRIE opstelvrae onder AFDELING B.

AFDELING A: BRONGEBASEERDE VRAE

VRAAG 1: TRANSFORMASIE IN SUIDER-AFRIKA NA 1750

VRAAG 2: KOLONIALE UITBREIDING NA 1750

VRAAG 3: DIE SUID-AFRIKAANSE OORLOG EN UNIE

AFDELING B: OPSTELVRAE

VRAAG 4: TRANSFORMASIE IN SUIDER-AFRIKA NA 1750: DIE OPKOMS VAN DIE BASOETO-KONINGRYK ONDER MOSHOESHOE

VRAAG 5: KOLONIALE UITBREIDING NA 1750: SAMEWERKING EN KONFLIK OP DIE HOËVELD

VRAAG 6: DIE SUID-AFRIKAANSE OORLOG EN UNIE: DIE NATURELLE GRONDWET VAN 1913

2. AFDELING A bestaan uit DRIE brongebaseerde vrae. Bronmateriaal wat benodig word om hierdie vrae te beantwoord, kan in die ADDENDUM gekry word.
3. AFDELING B bestaan uit DRIE opstelvrae.
4. Beantwoord DRIE vrae soos volg:
 - 4.1 Ten minste EEN moet 'n brongebaseerde vraag wees en ten minste EEN moet 'n opstelvraag wees.
 - 4.2 Die DERDE vraag kan óf 'n brongebaseerde vraag óf 'n opstelvraag wees.
5. In die beantwoording van die vrae moet jy jou kennis, vaardighede en insig toepas.
6. Jy sal benadeel word deur die blote oorskryf van die bronne as antwoorde.
7. Nommer die antwoorde korrek volgens die nommeringstelsel wat in hierdie vraestel gebruik word.
8. Skryf netjies en leesbaar.

AFDELING A: BRONGEBASEERDE VRAE

Beantwoord ten minste EEN vraag, maar nie meer as TWEE vrae nie in hierdie afdeling. Bronmateriaal wat benodig word om hierdie vrae te beantwoord, kan in die ADDENDUM gevind word.

VRAAG 1: HOE HET SHAKA SE KINDERJARE SY LEIERSKAP VAN DIE ZOELOE-NASIE BEÏNVLOED?

Bestudeer Bron 1A, 1B en 1C en beantwoord die vrae hieronder.

1.1 Verwys na Bron 1A.

1.1.1	Wie, volgens die bron, was Shaka se vader?	(1 x 1)	(1)
1.1.2	Hoe, volgens die bron, het die Zoeloes op Nandi se swangerskap gereageer?	(1 x 2)	(2)
1.1.3	Gee bewyse uit die bron wat aandui dat Shaka nie die oorgeërfde opvolger sou wees nie.	(1 x 2)	(2)
1.1.4	Gebruik die inligting in die bron en jou eie kennis om te verduidelik hoe Nandi se stelling dat Shaka haar klein vuurgloed was bewaarheid is.	(2 x 2)	(4)
1.1.5	Lewer kommentaar oor hoe Nandi tot die ontwikkeling van Shaka as 'n magtige leier bygedra het.	(1 x 2)	(2)
1.1.6	Haal bewyse aan uit die bron wat aandui dat Shaka moeilike kinderjare beleef het.	(3 x 1)	(3)
1.1.7	Gebruik die inligting in die bron en jou eie kennis om die beste mentor wat Shaka uiteindelik sou voorberei vir sy leierskapsrol, te identifiseer.	(1 x 2)	(2)

1.2 Raadpleeg Bron 1B.

1.2.1	Wat, volgens die bron, was die eerste ding wat Shaka gedoen het, toe hy leier van die Zoeloes geword het?	(1 x 2)	(2)
1.2.2	Identifiseer die naam wat vir 'n regiment Zoeloe krygers gegee word.	(1 x 2)	(2)
1.2.3	Waarom, volgens die bron, het Shaka mense (opponente) doodgemaak?	(2 x 1)	(2)
1.2.4	Deur gebruik te maak van die inligting in die bron en jou eie kennis, verduidelik waarom die streek 'n onbewoonde, brandende puinhoop van krale geword het.	(1 x 2)	(2)
1.2.5	Definieer die begrip <i>mite</i> in jou eie woorde.	(1 x 2)	(2)
1.2.6	Volgens die bron, wat was die taak van die 'lende'?	(1 x 2)	(2)
1.2.7	Lewer kommentaar oor waarom Shaka suksesvol was om ander stamme te verslaan.	(2 x 2)	(4)

- 1.3 Bestudeer Bron 1C.
- 1.3.1 Identifiseer enige TWEE militêre wapens wat Shaka tydens sy gevegte gebruik het. Gebruik die visuele leidrade. (2 x 1) (2)
- 1.3.2 Gebruik jou eie kennis om te verduidelik waarom hy die kortsteel-assegai ingebring het. (1 x 2) (2)
- 1.3.3 Deur gebruik te maak van die inligting in die bron en jou eie kennis, verduidelik waarom hy die eLangeni-stam eerste doodgemaak het. (2 x 2) (4)
- 1.4 Vergelyk Bron 1B en Bron 1C. Verduidelik hoe die inligting in Bron 1B die bewyse in Bron 1C ondersteun met betrekking tot die militêre taktieke wat Shaka in die opbou van die Zoeloe-nasie gebruik het. (2 x 2) (4)
- 1.5 Gebruik die inligting in die bronne en jou eie kennis en skryf 'n paragraaf van ongeveer SES reëls (ongeveer 60 woorde) waarin jy verduidelik hoe Shaka se kinderjare sy leierskap van die Zoeloe nasie beïnvloed het. (6)

[50]

VRAAG 2: WAT WAS DIE IMPAK VAN BRITSE KOLONIALISME OP DIE BEVOLKING VAN DIE KAAPKOLONIE?

Bestudeer Bron 2A, 2B en 2C en beantwoord die vrae wat volg.

2.1 Lees Bron 2A.

- 2.1.1 Waarom, volgens die bron, het die Britte besluit om beheer oor die Kaap te neem? (1 x 2) (2)
- 2.1.2 Definieer die term *kolonialisme* in jou eie woorde. (1 x 2) (2)
- 2.1.3 Watter nasie, volgens die bron, het die Kaap in 1652 gekoloniseer? (1 x 2) (2)
- 2.1.4 Gebruik jou eie kennis en verduidelik waarom die Khoi-Khoi gemeenskap verbrokkel het. (1 x 2) (2)
- 2.1.5 Lewer kommentaar oor die impak van kolonisasie op die inheemse mense van die Kaap. (2 x 2) (4)
- 2.1.6 Noem die Europese tegnologie wat aan die inheemse leiers bekendgestel is. (1 x 1) (1)

2.2 Raadpleeg Bron 2B.

- 2.2.1 Definieer die term *vakleerlingskap* in jou eie woorde. (1 x 2) (2)
- 2.2.2 Gebruik jou eie kennis en verduidelik waarom daar na Manisa as 'n 'gewese slaaf' verwys word. (1 x 2) (2)
- 2.2.3 Haal bewyse uit die bron aan wat bewys dat vroulike slawe ook mishandel was. (2 x 1) (2)
- 2.2.4 Verduidelik die bruikbaarheid van hierdie bron vir 'n historikus wat die emansipasie (vrystelling) van slawe, bestudeer. (2 x 2) (4)
- 2.2.5 Gebruik jou eie kennis en verduidelik waarom die Britte besluit het om die slawe vry te stel. (1 x 2) (2)
- 2.2.6 Deur gebruik te maak van die inligting in die bron, en jou eie kennis, verduidelik die positiewe gevolge van bevryding op die lewens van slawe. (2 x 2) (4)
- 2.2.7 Wie, volgens die bron, was Manisa se baas (meester)? (1 x 1) (1)

2.3 Gebruik Bron 2C.

- 2.3.1 Na watter kolonie verwys Piet Retief in die bron? (1 x 2) (2)
- 2.3.2 Lys TWEE klagtes wat deur Retief gemaak word as redes om die Kaapkolonie te verlaat. (2 x 1) (2)
- 2.3.3 Gebruik die inligting in die bron en jou eie kennis en verduidelik waarom die Boere besluit het om die Kaap te verlaat, behalwe die bevryding van slawe. (2 x 2) (4)
- 2.3.4 Wie is die 'rondlopers' na wie Retief in paragraaf 1 van die manifest verwys? (1 x 2) (2)
- 2.3.5 Lewer kommentaar op die Voortrekkers se houding met betrekking tot hul toekoms in Suid-Afrika. (1 x 2) (2)
- 2.3.6 Haal 'n frase aan uit die bron wat aandui dat die Boere onafhanklik van die Britte wou wees. (1 x 2) (2)

- 2.4 Gebruik die inligting in die bronne en jou eie kennis en skryf 'n paragraaf van ongeveer SES reëls (ongeveer 60 woorde) waarin jy die impak van Britse kolonialisme op die bevolking van die Kaapkolonie, verduidelik. (6)

[50]

VRAAG 3: WAT WAS DIE ROL EN ERVARINGS VAN SWART SUID-AFRIKANERS IN DIE SUID-AFRIKAANSE OORLOG (1899–1902)?

Bestudeer Bron 3A, 3B en 3C en beantwoord die vrae wat volg.

3.1 Gebruik Bron 3A.

- 3.1.1 Identifiseer die primêre bevolkingsgroepe wat oorspronklik by die Suid-Afrikaanse Oorlog betrokke was. (2 x 1) (2)
- 3.1.2 Watter ander bevolkingsgroepe, volgens die bron, het ook 'n rol in die oorlog gespeel? (4 x 1) (4)
- 3.1.3 Noem enige DRIE rolle wat swart Suid-Afrikaners in die oorlog gespeel het. (3 x 1) (3)
- 3.1.4 Gebruik die inligting in die bron en jou eie kennis om te verduidelik waarom daar oorspronklik na hierdie oorlog as die 'witmansoorlog' verwys was. (2 x 2) (4)
- 3.1.5 Gebruik die inligting in die bron en jou eie kennis en verduidelik waarom die Boere-kommando's oorspronklik nie swartes wou bewapen nie. (1 x 2) (2)
- 3.1.6 Wat, volgens die bron, was die pligte van *agterryers*? (3 x 1) (3)
- 3.1.7 Verduidelik waarom 'n historikus die inligting in hierdie bron bruikbaar sal vind wanneer hy die rol van swart Suid-Afrikaners in die Suid-Afrikaanse Oorlog bestudeer. (1 x 2) (2)

3.2 Lees Bron 3B.

- 3.2.1 Definieer die begrip '*krygswet*' in die konteks van die Suid-Afrikaanse Oorlog. (1 x 2) (2)
- 3.2.2 Noem die landdros by wie Abraham Esau om hulp gevra het. (1 x 1) (1)
- 3.2.3 Gebruik die bron en jou eie kennis en verduidelik waarom Abraham Esau 'n spioenasie-netwerk gestig het. (2 x 2) (4)
- 3.2.4 Haal bewyse uit die bron aan om te bewys dat daar ook op Abraham Esau gespioeneer was. (1 x 2) (2)
- 3.2.5 Hoe, volgens die bron, is Abraham Esau gemartel? (3 x 1) (3)
- 3.2.6 Gebruik die bron en jou eie kennis en verduidelik waarom die Britse weermag Abraham Esau vereer het. (1 x 2) (2)

3.2.7 Verduidelik hoe die volgende mense op die dood van Abraham Esau sou reageer:

(a) Pro-Britse simpatiseerders (1 x 2) (2)

(b) Boere simpatiseerders (1 x 2) (2)

3.3 Verwys na Bron 3C.

3.3.1 Verduidelik die boodskap wat die foto oordra. Gebruik die visuele leidrade in die foto om jou antwoord te ondersteun. (1 x 2) (2)

3.3.2 Verduidelik waarom jy dink swartes gewillig was om aan die kant van die Britte te veg. (1 x 2) (2)

3.4 Vergelyk Bron 3A en Bron 3C. Verduidelik hoe die inligting in Bron 3A die bewyse in Bron 3C ondersteun met betrekking tot swart Suid-Afrikaners se bydrae tot die Suid-Afrikaanse Oorlog. (1 x 2) (2)

3.5 Gebruik die inligting in die bronne en jou eie kennis en skryf 'n paragraaf van ongeveer SES reëls (ongeveer 60 woorde) waarin jy die rol en ervarings van swart Suid-Afrikaners in die Suid-Afrikaanse Oorlog bespreek. (6)
[50]

AFDELING B: OPSTELVRAE

Beantwoord ten minste EEN vraag, maar nie meer as TWEE vrae nie, in hierdie afdeling.

VRAAG 4: TRANSFORMASIE IN SUIDELIKE AFRIKA NA 1750 – DIE OPKOMS VAN DIE BASOETO-KONINGKRYK ONDER KONING MOSHOESHOE

‘Moshoeshe is as ’n uitgeslape maar wyse staatsman en ’n slim beplanner beskryf.’ Stem jy saam met die hierdie stelling? Ondersteun jou antwoord met ’n relevante voorbeelde.

[50]**VRAAG 5: KOLONIALE UITBREIDING NA 1750 – SAMEWERKING EN KONFLIK OP DIE HOËVELD**

‘Die Hoëveld was na 1750 gekenmerk deur konflikte tussen die Boere, Britte en die Basoetoes.’

Bespreek die stelling krities. Ondersteun jou antwoord met relevante voorbeelde.

[50]**VRAAG 6: DIE SUID-AFRIKAANSE OORLOG EN UNIE – DIE NATURELLE GRONDWET VAN 1913**

‘Die Naturelle Grondwet van 1913 is binne drie jaar na die bewindsaanvaarding deur die Unieregering aanvaar, wat verreikende gevolge vir swart Suid-Afrikaners gehad het.’

Bespreek hierdie stelling en ondersteun jou antwoord met relevante bewyse.

[50]**TOTAAL: 150**

**NASIONALE
SENIOR SERTIFIKAAT**

GRAAD 10

NOVEMBER 2018

**GESKIEDENIS
ADDENDUM**

PUNTE: 150

Hierdie addendum bestaan uit 11 bladsye.

VRAAG 1: HOE HET SHAKA SE KINDERJARE SY LEIERSKAP VAN DIE ZOELOE-NASIE BEÏNVLOED?**BRON 1A**

Dié bron beskryf Shaka se kinderjare.

Koningin Nandi, moeder van die magtige koning Shaka, was een van die magtigste enkelouers wat ooit geleef het. Toe dit aangekondig was aan Senzangakhona en die Zoeloe-stam dat Nandi swanger was, het die Zoeloes deur 'n senior naasbestaande van Senzangakhona geantwoord en gesê dat 'die meisie' nie swanger was nie, maar dat sy aan 'n maagkwaal ly wat deur die iShaka kweker veroorsaak is.

Toe die Zoeloe-prins gebore is, het Nandi liefderyk na Shaka as haar klein vuurgloed verwys. Vanaf die geboorte van Shaka het Nandi vernedering, verwerping en kritiek ervaar. Vroue van die eLangeni stam het nie 'n geleentheid laat verbygaan om haar te verkleineer nie.

Dit was gedoen omdat sy die praktyk van 'Ukulalobongo' (om nie swanger te raak nie) nie gedoen het nie, en verwagkend met 'n buite-egtelike seun geraak het. Shaka se geboorte was destyds as 'n grap beskou en het gepaard gegaan met 'n gespot en minagting. Alhoewel Senzangakhona vir Nandi as sy derde vrou gevat het, was Shaka nog steeds as 'n buite-egtelike seun behandel.

Nandi het nooit ophou hoop in die lewe nie, sy was dapper, het nooit onder druk geswig nie en het haar eiewaarde geken. Sy het al hierdie waardes aan haar seun oorgedra, en hom gevorm om een van die magtigste leiers op ons kontinent te word. Nandi het altyd haar seun daaraan herinner dat, ten spyte van sy omstandighede, hy eendag die magtigste koning sal wees. Alhoewel sy vyandigheid, verwerping, belediging en vernedering moes verduur, het sy haar seun na die beste van haar vermoë grootgemaak en hom geleer om wilskrag te hê en om in sy roeping as koning te glo. Sy het grootgemaak om in die krag van eenheid te glo. Sy het haar lewe aan haar seun toegewy en probeer om die beste mentors vir haar seun te vind om hom vir sy toekomstige rol voor te berei.

Die paartjie het uitmekaar gegaan toe Shaka ses jaar oud was, en Nandi het haar seun teruggeneem na haar stam, die eLangeni, toe, en hulle het tussen mense gebly wat Nandi geminag het. Shaka het sy kinderjare hier spandeer, onderwerp aan baie geterg en geboelie deur ander seuns van die stam. Hy het 'n groot haat en afkeur vir die eLangeni mense ontwikkel. Hy wou eendag oor hierdie seuns heers wat hom tydens sy kinderjare afgeknou en bespot het. Weens sy moeilike kinderjare was Shaka steeds baie aggressief, selfs nadat hy almal wat hom as kind afgeknou het, doodgemaak het. Shaka het dit gehaat om by sy moeder se familie te bly, want hulle was soos uitgeworpenes behandel en kinders het hom meedoënloos geterg en na hom as die 'vaderlose een' verwys. In 1802 het die eLangeni stam vir Nandi uitgedryf en sy het uiteindelik skuiling by die magtige Mthetwa onder Dingaan gevind.

[Uit <https://www.geni.com/people/Nandi-kaBhebe...Mother...> Toegang op 20 Junie 2018 verkry.]

BRON 1B

Die bron hieronder beskryf hoe Shaka sy leer geherorganiseer het, wat daartoe gelei het dat hy al die stamme in sy omgewing kon verslaan.

Toe Shaka oorneem as leier van die Zoeloes het hy eerstens die leer geherorganiseer. Die Zoeloes was met beesvelskilde en dunnerige gooispiese bewapen. Shaka het eers sy krygers opgelei om met 'n kort, breë lem steekspies, die *iklwa*, en 'n groter beesvelskild te veg, sodat hulle van naby teen die vyand moes veg. Hy het ook die klassieke 'buffelhoring' formasie ontwikkel: die bors-en-horing taktiek om die vyand te omsingel, wat die handelsmerk van die Zoeloes geword het. Die beskikbare regimente, die impi's, was in vier groepe verdeel. Die sterkste, genoem die 'bors', het die vyand van voor af genader om hulle vas te pen, terwyl die 'horings' van die kante af die vyand omsingel en hulle van agter af aangeval het. 'n Reserwe, die 'lende' het naby gesit en wag, met hul rûe na die geveg toe sodat hulle nie onnodig opgewonde sou word nie en hulle kon dan gestuur word om enige gedeelte van die kring te versterk indien die vyand dreig om weg te breek uit die kring.

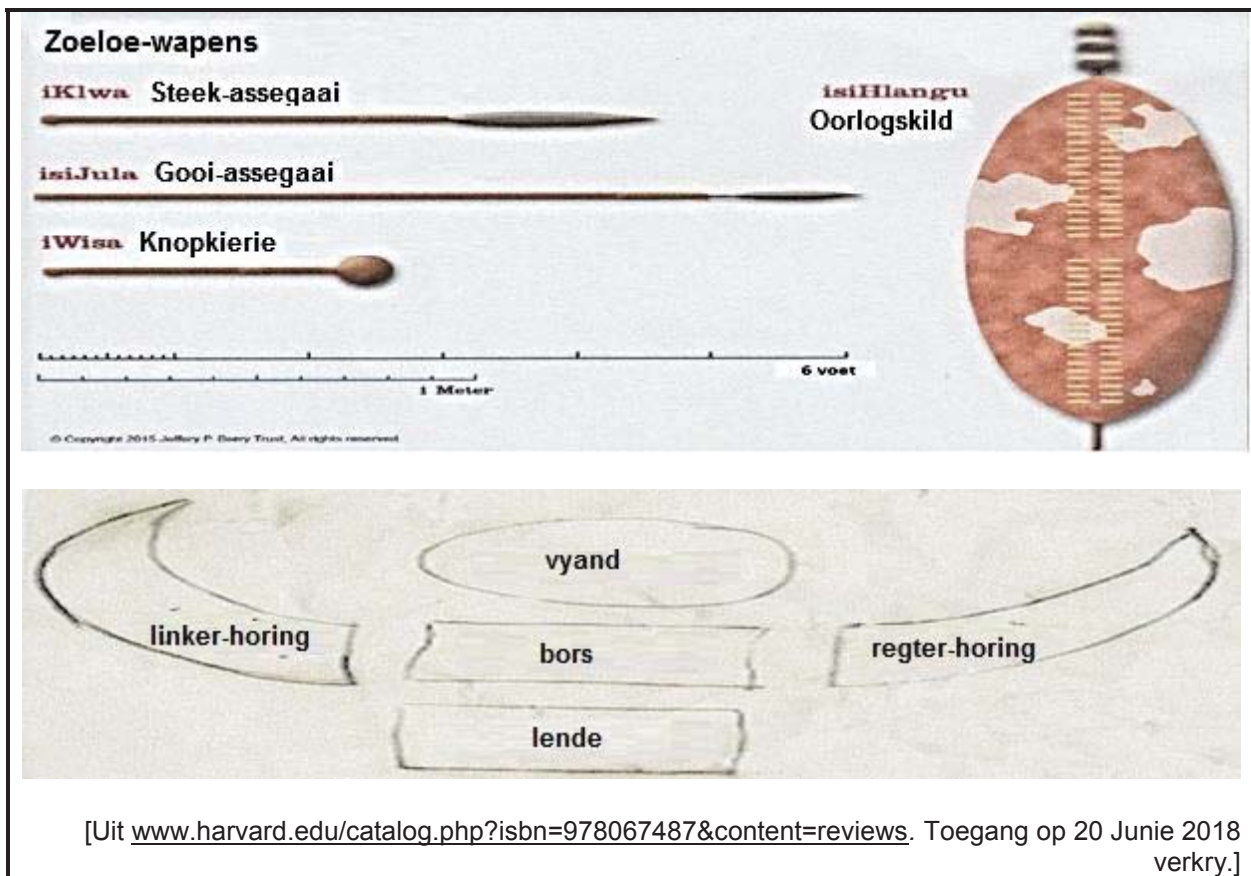
Shaka het voortgegaan om die Zoeloe-leër te moderniseer en te vernuwe. Hy het nuwe wapens, regimentvorme en oorlogtaktieke ingestel. Hy het standaardmetodes ontwikkel, wat die Zoeloes in elke geveg gebruik het. Hy het eers al die klein stamme in sy omgewing verslaan, beginnende met die eLangeni. Binne twee jaar het Shaka sy grootste opposisie, die Ndwandwe en die Qwabe, verslaan en in 'n reeks veldtogte het hy alle stamme suid van die Zoeloe-gebied verslaan. Teen 1823 het die streek 'n onbewoonde, brandende puinhoop van krale geword en alle oorlewendes het gevlug.

Toe sy moeder oorlede is, is duisende van sy onderdane vermoor, sodat hul families saam met hom kon treur, volgens gerugte van handelaars van die tyd. Maar Shaka was merkwaardig suksesvol as 'n leier en was waarskynlik nie die tiran waarvoor hy uitgemaak is nie. Hy het foute begaan, soos alle leiers en hy het meestal slegs vir politieke redes doodgemaak en om sy onderdane te dissiplineer. Die hedendaagse Zoeloe-mense word nog steeds deur die feite en mites oor Shaka beïnvloed.

[Uit <https://www.thefamouspeople.com/profiles/shaka-8310.php>. Toegang op 20 Junie 2018 verkry.]

BRON 1C

Hierdie foto wys die militêre wapens wat bekend gestel en deur Shaka tydens sy oorloë gebruik was.

VRAAG 2: WAT WAS DIE IMPAK VAN BRITSE KOLONIALISME OP DIE BEVOLKING VAN DIE KAAPKOLONIE?**BRON 2A**

Hierdie bron beskryf hoe die aankoms van die Britte die lewens van die inheemse mense wat in die Kaap gewoon het, verander het.

Die aankoms van die Britte aan die Kaap het die lewens van mense wat alreeds daar gewoon het, verander. Oorspronklik was die Britse besetting daarop gemik om die handelsroete na die Ooste te beskerm, maar die Britte het gou die potensiaal besef om die Kaap vir hul eie behoeftes te ontwikkel.

Met kolonialisme, wat in 1652 in Suid-Afrika begin het, het slawerny en dwangarbeid ontstaan. Dit was die oorspronklike model van kolonialisme wat deur die Hollanders in 1652 gebring is, en vanaf die Wes-Kaap na die Afrikaner-republieke van die Oranje-Vrystaat en die Zuid-Afrikaanse Republiek uitgebrei is. Baie Suid-Afrikaners is afstammelinge van slawe wat na die Kaapkolonie vanaf 1653 tot 1822 gebring is.

Die veranderinge aan die swart gemeenskappe het vinnig plaasgevind as gevolg van Europese koloniale beheer ... Natuurlik was alle gemeenskappe nie ewe veel getransformeer nie. Sommige het weerstand teen die koloniale indringers, slawerny en dwangarbeid vir lang periodes gebied. Anders soos die Khoi-Khoi gemeenskappe van die Suid-Wes Kaap het binne die bestek van 'n paar dekades verbrokkel ...

Baie belangriker, handel met die Europeërs het die swart leiers toegang tot 'n belangrike aspek van Europese tegnologie naamlik, vuurwapens verleen ... Kortliks, die besit van vuurwapens het in 'n statussimbool verander, en dit het 'n manier geword om politieke mag te verkry.

[Uit *South African History Online*: Toegang op 1 Junie 2018 verkry.]

BRON 2B

In April 1914 is 'n seldsame onderhoud met 'n voormalige slaaf met die naam van Manisa in die *Cape Weekly* gepubliseer. Manisa was tien jaar oud toe slawerny beëindig is, maar was verplig om 'n verdere vier jaar as 'n onbetaalde vakleerling te dien. In 1835 was haar waarde op R934 vasgestel: dit was die bedrag wat haar eienaars as vergoeding vir die verlies van haar dienste as 'n slaaf sou ontvang.

Sy onthou:

Nee, die dae van slawerny was nie goed nie. Vroue is in blokke geplaas en is ook gestraf deurdat swaar leer-oormuwwes, net soos die oogklappe van 'n perd, oor hul ore gebind is ...

Een stormagtige nag toe sy 14 was, het Haupt [haar meester] in die kombuis ingekom en al drie vrouebediendes bymekaargeroep en vir hulle gesê hulle is vry. 'Ons het nie geweet wat dit beteken nie, en so het die meester ons laat aanbly en kos gegee totdat ons óf nuwe plekke gekry het, óf weer deur hom in die diens geneem is en as bediendes betaal is'...

Nadat die slawe bevry is en die vakleerlingskapstelsel begin is, en jy toe met 'n nota na die naaste landdros gestuur is wat veronderstel was om albei kante se saak aan te hoor, maar die meeste van ons het gevind dat hulle ons 'n pak slaag sou gee sonder om die moeite te doen om vas te stel of ons reg of verkeerd was nie, en moes ons ons werk inhaal wanneer ons terug op die plaas gekom het, so ons het verkies dat die meester ons slaan en niks verder daaroor gesê nie; slegs na 'n ruk sou ons vir onself 'n goeie baas kry, en dit is waar dit goed was om vry te wees ...

[Uit *Echoes of Slavery* deur J. Loos]

BRON 2C

Hierdie is 'n uittreksel uit Piet Retief se manifes, wat uit ses punte bestaan het en wat die Boere se redes uiteensit vir hulle onttrekking uit die Kaapkolonie verlaat het.

1. Ons is wanhopig dat hierdie kolonie nie gered kan word van die euwels wat dit bedreig as gevolg van die bandelose en oneerlike optrede van rondlopers wat toegelaat word om die land oral te teister ['n verwysing na die Khoi-Khoi wat nie meer passe hoef te dra nie]; verder sien ons geen moontlikheid van vrede en geluk vir ons kinders in 'n land wat so deurmekaar is as gevolg van interne opstand nie.
2. Ons maak beswaar teen die groot verliese wat ons gedwing was om te ly as gevolg van die vrystelling van ons slawe ...
3. Ons maak beswaar teen die aanhoudende stelsels van plundering wat ons nog altyd moes verduur van die Xhosas en ander gekleurde klasse, en veral die laaste inval in die kolonie wat die grensdistrikte verwoes het en die meeste van die inwoners geruïneer het.
4. Ons verlaat hierdie kolonie met die volle verstandhouding dat die Engelse regering niks meer van ons kan verwag nie, en ons sal toelaat om onself in die toekoms sonder inmenging te regeer.
5. Ons is vasbeslote dat waar ons ook al gaan, ons die regverdige beginsels van vryheid sal handhaaf, en terwyl ons sal verseker dat niemand in 'n staat van slawerny gehou sal word nie, dit ons voorneme is om regulasies te handhaaf wat misdaad sal onderdruk en behoorlike verhoudings tussen meester en onderdaan sal behou.
6. Ons verlaat nou die vrugbare land van ons geboorte waar ons enorme verliese en ergernisse gely het, en ons gaan 'n wilde en gevaarlike gebied binne, maar ons doen dit met 'n onwrikbare vertroue in die alsiende, regverdige en genadige Wese vir wie ons sal streef om te vrees en nederig te gehoorsaam.

[Uit *New Generation History* by C.A. Stephenson et. al]

VRAAG 3: WAT WAS DIE ROL EN ERVARINGS VAN SWART SUID-AFRIKANERS IN DIE SUID-AFRIKAANSE OORLOG (1899–1902)?**BRON 3A**

Hierdie bron beskryf die rol wat swart Suid-Afrikaners gespeel het aan die kant van die Boere tydens die Suid-Afrikaanse Oorlog.

Alhoewel die Suid-Afrikaanse Oorlog hoofsaaklik tussen die Britte en Boere was, het ander bevolkingsgroepe in Suid-Afrika, soos die Zoeloe, Xhosa, Bakgatla, Shangaan, Sotho, Swazi en Basoeto ook betrokke geraak in wat oorspronklik bekend was as die 'witmansoorlog.' Daar was 'n ongeskrewe ooreenkoms tussen die leiers van die Boere en Britte dat die oorlog 'n witmansoorlog sou wees en dat swartes nie vir die stryd bewapen sou word nie. Ten spyte hiervan is daar foto's wat getuig van die deelname van swartes in beide vegtende en nie-vegtende rolle gedurende die oorlog. Swartes was vir verskeie rolle gebruik, soos loopgrawers, spioene, boodskapdraers, vee-stroppers, bestuurders, werkers, spoorsnyers en om blokhuse te bou.

Agterryers was óf gewerf deur die boere óf het vrywilliglik by die kommando's aangesluit. Die Boere het agterryers gebruik om reserwe-ammunisie op te pas, die perde te versorg, hout bymekaar te maak en gewere te laai. In sy dagboek, het C.A. Cronje geskryf oor sy agterryer, Kleinbooi Salalana, en bevestig dat 'n geweer aan hom gegee was en dat hy aan vele gevegte deelgeneem het. Kleinbooi was slegs vyftien jaar oud toe hy by die kommando's aangesluit het, maar het dapperheid tydens hierdie gevegte getoon.

[Uit <http://samilitaryhistory.org/vol113nn.html>. Toegang op 21 Junie 2018 verkry]

BRON 3B

Hierdie bron verwys na die verhaal van Abraham Esau wat aan die Suid-Afrikaanse Oorlog aan die kant van die Britte deelgeneem het.

Baie swart mense (nie-blankes) soos Abraham Esau van Calvinia, het uitstaande dapperheid tydens die oorlog getoon.

Teen 1900, was die bruinmense van Calvinia anti-Republikeins en pro-Brits. Esau het probeer om die plaaslike landdros, Pieter Dreyer, te oorreed om die bruin gemeenskap van gewere en ammunisie te voorsien, sodat hulle hulself kon verdedig teen aanvalle van die Boere-kommando's. Esau en luitenant Preston, 'n Britse agent, het later 'n spioenasie-netwerk gestig. Esau het die dienste van plaaslike mense vir die intelligensie-netwerk gewerf. Sy netwerk van spioene en informante het inligting oor die Boere se bewegings verskaf en hierdie inligting is aan die Britse intelligensie-diens oorgedra. Boere-simpatiseerders het op hul beurt inligting van Esau se aktiwiteite aan die Boere-kommando verskaf.

Op 9 Januarie 1901 het 'n Boere-kommando Calvinia beset en krygswet is afgekondig. Later is Esau in hegtenis geneem en hy is ook gemartel. Hy is aan 'n boom vasgebind en in die openbaar geslaan. Sy ontvoerders het ook probeer om inligting oor die spioenasie-netwerk van hom te verkry. Hy het nie sy samewerking gegee nie en dit het die lede van die kommando kwaad gemaak. Op 5 Februarie 1901 is hy tussen twee perde vasgemaak en na die buitewyke van Calvinia gesleep. Hy is daarna doodgeskiet. Esau se lyk is toe weer na Calvinia teruggebring.

Die volgende dag, na die kommando se onttrekking uit Calvinia, is Esau met Britse weermag eerbewyse deur die Britse weermag begrawe.

[Uit *New Dictionary of South African Biography*]

BRON 3C

Hierdie is 'n foto van swart kommando's wat aan die Britse kant tydens die Suid-Afrikaanse Oorlog geveg het.

[Uit [*sahistory.org*](http://sahistory.org). Toegang op 21 Junie 2018 verkry.]

ERKENNINGS

Visuele bronne en ander historiese bewyse is uit die volgende geneem.

<http://samilitaryhistory.org/vol113nn.html>

<https://www.geni.com/people/Nandi-kaBhebe...Mother...>

<https://www.thefamouspeople.com/profiles/shaka-8310.php>.

Loos, J. 2004 *Echoes of Slavery* (Vivlia Publishers)

New Dictionary of South African Biography

sahistory.org

[South African History Online](#)

Stephenson, C.A. 2011 et al *New Generation History* (New Generations Publishers)

www.harvard.edu/catalog.php?isbn=978067487&content=reviews.

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

**NASIONALE
SENIOR SERTIFIKAAT**

GRAAD 10

NOVEMBER 2018

**GESKIEDENIS
NASIENRIGLYN**

PUNTE: 150

Hierdie nasienriglyn bestaan uit 21 bladsye.

1. BRONGEBASEERDE VRAE

1.1 Kognitiewe vlakke en vermoëns gedek gedurende die assessering van brongebaseerde vrae:

KOGNITIEWE VLAKKE	HISTORIESE VAARDIGHEDDE	GEWIGSTOEKENNING VAN VRAE
VLAK 1 (V1)	• Onttrek inligting uit bronne • Selektoring en organisering van relevante inligting vanaf bronne • Definieer historiese konsepte/terme	40% (20)
VLAK 2 (V2)	• Eenvoudige interpretasie van die bronne • Wat word deur die skrywer of skepper van die bron gesê? Wat is die menings of opinies oor 'n kwessie wat in die bron uitgedruk word? • Vergelyk inligting in die bronne	40% (20)
VLAK 3 (V3)	• Interpreteer en evalueer inligting en data uit bronne • Vra vrae oor vooroordeel, betroubaarheid, bruikbaarheid en beperkings van bronne • Vergelyk en kontrasteer interpretasie en perspektiewe in die bronne aangebied en maak onafhanklike gevolgtrekkings	20% (10)

1.2 Die inligting hieronder dui aan hoe brongebaseerde vrae geassesseer word:

- By die nasien van brongebaseerde vrae moet krediet gegee word vir enige ander geldige en toepaslike standpunte, argument, bewyse of voorbeelde.
- Met die toekenning van punte moet aandag gegee word aan hoe daar aan die vereistes van die vraag voldoen is.
- In die nasienriglyn word die vereistes van die vraag (vaardighede waaraan aandag gegee moet word) sowel as die vlak van die vraag in kursiefgedrukte skrif aandui.

1.3 Assesseringsprosedure vir brongebaseerde vrae

- Gebruik 'n regmerk (✓) vir elke korrekte antwoord
- Gee aandag aan die punttoekenning bv. (2 x 2) wat neerkom op twee redes en word twee punte elk toegeken (✓✓✓✓); (1 x 2) wat neerkom op een rede en √ twee punte toegeken word (✓✓)
- Indien 'n vraag 4 punte tel word 4 regmerke (✓✓✓✓) aangedui

Paragraafvraag

Paragrafe moet globaal (holisties) geassesseer word. Beide die inhoud en die struktuur van die paragraaf moet in berekening gebring word wanneer punte toegeken word. Die volgende stappe moet gebruik word wanneer 'n antwoord op 'n paragraafvraag geassesseer word:

- Lees die paragraaf en plaas 'n kolpunt (•) by elke punt binne-in die teks waar die kandidaat relevante bewyse gebruik het om die vraag te beantwoord.
- Lees die paragraaf weer om die mate waartoe die kandidaat in staat was om relevante bewyse te gebruik om die paragraaf te beantwoord, te evalueer.
- Maak regmerkies (✓) wat aan die kandidaat vir die paragraaf toegeken is, aan die einde van die paragraaf, sowel as die vlak (1, 2 of 3) soos in die holistiese rubriek aangedui en gee kommentaar, bv.

_____ • _____ • _____
 _____ • _____ • _____
 ✓✓✓✓

Vlak 2

Gebruik meestal relevante bewyse om die paragraaf te skryf.

- Tel al die regmerkies vir die brongebaseerde vrae op en skryf dan die punt onder in die regterkantse kantlyn bv.

32
50

- Maak seker dat die punte akkuraat na die buiteblad van die antwoordeboek oorgedra word.

2. OPSTELVRAE**2.1 Die opstelvrae vereis dat kandidate:**

In staat sal wees om hul argument op 'n logiese en samehangende wyse te stel. Hulle moet die relevante inligting kan selekteer, organiseer en bymekaarvoeg sodat dit vir hulle moontlik sal wees om 'n redelike reeks feite of 'n effektiewe argument te kan weergee om sodoende die gestelde vraag te beantwoord. Dit is noodsaaklik dat 'n opstel 'n inleiding, 'n samehangende en gebalanseerde liggaam van bewyse en 'n slot het.

2.2 Nasien van opstelvrae

- Nasieners moet daarop let dat die inhoud van die antwoord gelei sal word deur die handboeke wat by 'n spesifieke sentrum gebruik is.
- Kandidate mag enige ander toepaslike inleiding en/of samevatting hê as dit wat ingesluit is by 'n riglyn vir nasien van 'n spesifieke opstel.
- By die assessering van die oop brongebaseerde vrae moet kandidate krediet kry vir enige ander relevante antwoord.

2.3 Globale assessering van 'n opstel

Die opstel sal holisties (globaal) geassesseer word. Hierdie benadering vereis dat die onderwyser die totale produk as 'n geheel sal bepunt sonder om die samestellende dele individueel te bepunt. Hierdie benadering moedig die leerder aan om 'n individuele mening aan te bied deur gebruik te maak van geselekteerde feitelike bewyse om 'n argument te ondersteun. Daar sal nie van die leerder verwag word om slegs 'feite' neer te skryf om 'n beter punt te behaal nie. Hierdie benadering sal leerders ook ontmoedig om 'model-antwoorde' voor te berei en te reproduseer sonder om die spesifieke vereistes van die vraag in ag te neem. Holistiese nasien van opstelle gee krediet aan leerders se mening, ondersteun deur bewyse. Anders as by inhoudsgebaseerde nasien, word leerders met holistiese assessering nie vir ontoereikende taalgebruik gepeenaliseer nie, aangesien die klem op die volgende val:

- Die konstruksie/daarstelling van 'n argument
- Die toepaslike seleksie van feitelike bewyse om sodanige argument te ondersteun
- Die leerder se interpretasie van die vraag

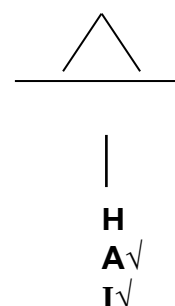
2.4 Assesseringsprosedures van 'n opstel

2.4.1 Hou die sinopsis in gedagte wanneer jy die opstel assesseer.

2.4.2 Gedurende die eerste lees van die opstel moet punte gegee word vir 'n relevante inleiding, elk van die hoofpunte/aspekte wat korrek gekontekstualiseer is en 'n relevante slot, bv. in 'n antwoord waar daar 5 hoofpunte is sal daar 7 punte wees.

2.4.3 Die volgende addisionele simbole kan ook gebruik word:

- Inleiding, hoofaspekte en slot nie korrek gekontekstualiseer
- Verkeerde stelling
- Irrelevante stelling
- Herhaling
- Analise
- Interpretasie

2.5 Die matriks

2.5.1 Gebruik die analitiese matriks om die opstel nate sien.

Die gebruik van die matriks vir die assessering van opstelle (**bladsy 6**) in die assessering van 'n opstel, met verwysing na bladsy 6, moet die gegewe kriteria in die rubriek gebruik word. In die assessering van die opstel moet aandag gegee word aan beide die inhoud en die aanbieding. By die punt van kruising tussen die inhoud en die aanbieding moet 'n punt gegee word.

- (a) Die eerste lesing van die opstel sal wees om te bepaal tot watter mate die hoofaspekte gedek is en om die **inhoudsvlak** te bepaal (in die rubriek).

I	VLAK 4	

- (b) Die tweede lesing van die opstel sal verband hou met die vlak van **aanbieding** (in die rubriek).

I	VLAK4	
A	VLAK3	

- (c) Gee 'n algehele punt deur die matriks te gebruik.

I	VLAK4	} 26–27
A	VLAK 3	

RUBRIEK VIR DIE ASSESSERING VAN OPSTEL: TOTALE PUNT: 50

AANBIEDING INHOUD 	VLAK 7 Baie goed en gestruktureerd. Goeie sintese van inligting. 'n Goei gebalanseerde en onafhanklike argumentslyn is ontwikkel met bewyse. Argument deurgaans volgehou en verdedig..	VLAK 6 Goed beplan en gestruktureerde opstel. 'n Relevante argumentslyn gevolg. Bewyse gebruik om die argument te verdedig.	VLAK 5 Goed beplan en gestruktureerde opstel. 'n Duidelike argumentslyn ontwikkel. Gevolgtrekkings vanaf bewyse verkry. Onafhanklike gevolgtrekking. Bewyse gebruik om gevolgtrekking te ondersteun.	VLAK 4 Argument beplan en gestruktureer. Getuienis gebruik om argument te ondersteun. Slotsom op grond van getuienis.	VLAK 3 Toon soms bewyse van 'n gestruktureerde en beplande argument. Poog om 'n argumentslyn vol te hou. Gevolgtrekking nie duidelik ondersteun deur getuienis nie.	VLAK 2 Poging aangewend om 'n antwoord te struktureer. Grootliks beskrywend of poog om argument te ontwikkel.	VLAK 1 Weinig of geen poging Om die opstel te struktureer.
VLAK 7 Vraag is ten volle beantwoord. Inhoudseleksie relevant tot argument wat gevolg is.	47–50	43–46					
VLAK 6 Vraag is beantwoord. Inhoudseleksie relevant tot die argument wat gevolg is.	43–46	40–42	38–39				
VLAK 5 Vraag grotendeels beantwoord. Inhoud genoegsaam en relevant.	38–39	36–37	34–35	30–33	28–29		
VLAK 4 Vraag herkenbaar in antwoord. Gebreke ten opsigte van inhoud of irrelevante inhoudseleksie.			30–33	28–29	26–27		
VLAK 3 Inhoudseleksie hou verband met die vraag, maar beantwoord dit nie. Hou soms nie verband met die vraag nie. Weglatings.				26–27	24–25	20–23	
VLAK 2 Vraag ontoereikend beantwoord. Inhoud skraal.					20–23	18–19	14–17
VLAK 1 Vraag ontoereikend beantwoord. Ontoereikende of irrelevante inhoud.						14–17	0–13

***Riglyne om 'n punt op Vlak1 toe te ken:**

- Vraag glad nie aangespreek nie / heeltemal ontoereikend, geen poging aangewend om te struktureer = 0
- Vraag sluit basiese en oor die algemeen irrelevante inligting in; geen poging om te struktureer nie = 1–6
- Vraag ontoereikend beantwoord; min poging om argument te struktureer = 7–13

AFDELING A: BRONGEBASEERDE-VRAAG**VRAAG 1: HOE HET SHAKA SE KINDERJARE SY LEIERSKAP VAN DIE ZOELOE-NASIE BEÏNVLOED?**

- 1.1 1.1.1 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 1A – V1]*
 • Senzangakhona (1 x 1) (1)
- 1.1.2 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 1A – V1]*
 • Hulle het gesê dat sy 'n maagkwaal het wat deur die iShaka kewe
 veroorsaak is. (1 x 2) (2)
- 1.1.3 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 1A – V1]*
 • Hy was 'n buite-egtelike kind. (1 x 2) (2)
- 1.1.4 *[Interpretasie van bewyse uit Bron 1A – V2]*
 • Shaka het 'n onverskrokke leier geword
 • Hy het 'n vurige vegter geword
 • Hy was verantwoordelik vir die opbou van 'n sterk Zoeloe-nasie
 • Hy het 'n magtige koning geword
 • Enige ander relevante antwoord (Enige 2 x 2) (4)
- 1.1.5 *[Interpretasie van bewyse uit Bron 1A – V2]*
 • Nandi het hom grootgemaak om wilsrag te hê
 • Sy het hom grootgemaak om te glo in sy bestemming
 • Sy het hom laat glo in die krag van eenheid
 • Sy het hom opgelei om nie onder druk te swig nie
 • Enige ander relevante antwoord. (Enige 1 x 2) (2)
- 1.1.6 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 1A – V1]*
 • Afgeknou
 • Geterg
 • Gemartel
 • Uitgetart
 • Behandel soos uitgeworpenes
 • Bespot (Enige 3 x 1) (3)
- 1.1.7 *[Interpretasie van bewyse uit Bron 1A – V2]*
 • Dingiswayo (1 x 2) (2)
- 1.2 1.2.1 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 1B – V1]*
 • Om die leër te herorganiseer. (1 x 2) (2)
- 1.2.2 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 1B – V1]*
 • Impi (1 x 2) (2)
- 1.2.3 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 1B – V1]*
 • Politieke redes
 • Disiplinêre redes (2 x 1) (2)

- 1.2.4 *[Interpretasie van bewyse uit Bron 1B – V2]*
- Shaka het al die stamme in die omgewing verslaan
 - Hy het hulle krale afgebrand en hul vee gestroop
 - Die mense wat vir hul lewens gevrees het, het gevlug en die gebiede onbewoon gelaat
 - Enige ander relevante antwoord, (Enige 1 x 2) (2)
- 1.2.5 *[Verduideliking van historiese begrip uit Bron 1B – V1]*
- Is 'n storie wat nie op feite gebaseer is nie
 - Enige ander relevante verduideliking (1 x 2) (2)
- 1.2.6 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 1B – V1]*
- Om enige gedeelte van die kring te versterk indien die vyand dreig om uit te breek (1 x 2) (2)
- 1.2.7 *[Interpretasie van bewyse uit Bron 1B – V2]*
- Hy het die Zoeloe-leër heeltemal verander
 - Hy het nuwe wapens, regiment-strukture en veldslag formasies/strategieë ingestel
 - Hy het in 'n bul-horing vorm aangeval
 - Hy het die spies verkort
 - Enige ander relevante antwoord. (Enige 2 x 2) (4)
- 1.3 1.3.1 *Onttrekking van bewyse uit Bron 1C – V1]*
- Steek-assegai
 - Bul-horing vorm aanvalle
 - Oorlogskild
 - Gooi-assegai
 - Knopkierie (Enige 2 x 1) (2)
- 1.3.2 *[Interpretasie van bewyse uit Bron 1C – V2]*
- Om die vyand van naby dood te maak.
 - Sy impi's moes vreesloos wees
 - Enige ander relevante antwoord. (Enige 1 x 2) (2)
- 1.3.3 *[Interpretasie van bewyse uit Bron 1C – V2]*
- Hy en sy moeder was deur hulle mishandel
 - Hy was altyd deur ander seuns van die stam geterg en afgeknou
 - Hulle was as uitgeworpenes behandel
 - Enige ander relevante antwoord (Enige 2 x 2) (4)
- 1.4 *[Vergelyking van bewyse uit Bron 1B en 1C – V3]*
- Beide bronne verwys na nuwe militêre taktieke en metodes wat deur Shaka ingestel was
 - Bron 1B verduidelik die bors-en-horing taktiek om die vyand te omsingel.
 - Bron 1C wys visueel hoe die bors-en-horing taktiek werk
 - Enige ander relevante antwoord (2 x 2) (4)

1.5 [Interpretasie, evaluering en sintese van inligting uit al die bronne – V3]

Kandidate kan van die volgende aspekte in hul antwoorde insluit:

- Shaka was 'n buite-egtelike kind (Bron 1A)
- Hy sou nie die oorerflike opvolger wees nie (eie kennis)
- Hy was geterg en gemartel (Bron 1A)
- Het eerste die eLangeni mense vermoor (Bron 1A en 1B)
- Herorganiseer die Zoeloe-leër (Bron 1B)
- Nuwe militêre metodes ingestel (Bron 1B)
- Verkort die steekspies (Bron 1B en 1C)
- Duisende van sy onderdane vermoor met sy moeder se dood (Bron 1B)
- Val in bul-horing vorm aan (Bron 1B en 1C)
- Enige ander relevante antwoord.

Gebruik die volgende rubriek om 'n punt toe te ken:

VLAK 1	• Gebruik bewyse op 'n elementêre wyse, bv. toon geen of min begrip van hoe Shaka se kinderjare sy leierskap van die Zoeloe-nasie beïnvloed het. • Gebruik bewyse gedeeltelik of kan nie 'n paragraaf skryf nie.	PUNTE: 0–2
VLAK 2	• Bewyse meestal relevant en hou in 'n groot mate verband met die onderwerp, bv. toon begrip oor hoe Shaka se kinderjare sy leierskap van die Zoeloe-nasie beïnvloed het. • Gebruik bewyse op 'n basiese manier om 'n paragraaf te skryf.	PUNTE: 3–4
VLAK 3	• Gebruik relevante bewyse bv. demonstreer 'n deeglike begrip oor hoe Shaka se kinderjare sy leierskap van die Zoeloe-nasie beïnvloed het. • Gebruik bewyse baie effektief in 'n georganiseerde paragraaf en toon begrip van onderwerp.	PUNTE: 5–6

(6)
[50]

VRAAG 2 WAT WAS DIE IMPAK VAN BRITSE KOLONIALISME OP DIE BEVOLKING VAN DIE KAAPKOLONIE?

- 2.1 2.1.1 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 2A – V1]*
 • Die handelsroete na die Ooste te beskerm (1 x 2) (2)
- 2.1.2 *[Verduideliking van historiese begrip uit Bron 2A – V1]*
 • Is 'n proses waar 'n sterker land beheer van 'n ander land oorneem
 • Enige ander relevante verduideliking (1 x 2) (2)
- 2.1.3 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 2A – V1]*
 • Hollanders (1 x 2) (2)
- 2.1.4 *[Interpretasie van bewyse uit Bron 2A – V2]*
 • Hulle het gesterf van siektes wat deur die kolonialiste gebring is
 • Was weggedryf van hul land
 • Het dwangarbeiders geword
 • Botsings met trekboere
 • Enige ander relevante antwoord (Enige 1 x 2) (2)
- 2.1.5 *[Interpretasie van bewyse uit Bron 2A – V2]*
 • Die Khoi-khoi gemeenskap het verbrokkel
 • Lei tot die bevryding van slawe
 • Nuwe tegnologie, soos vuurwapens word aan swart leiers bekendgestel
 • Enige ander relevante antwoord (Enige 2 x 2) (4)
- 2.1.6 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 2A – V1]*
 • Vuurwapens (1 x 1) (1)
- 2.2 2.2.1 *[Verduideliking van historiese begrip uit Bron 2B – V1]*
 • Iemand wat 'n ambag of geskoolde werk aanleer
 • Enige ander relevante verduideliking (1 x 2) (2)
- 2.2.2 *[Interpretasie van bewyse uit Bron 2B – V2]*
 • Die Afskaffing van Slawerny Wet het die bevryding van slawe verklaar
 • Enige ander relevante antwoord (1 x 2) (2)
- 2.2.3 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 2B – V1]*
 • In blokke geplaas
 • Swaar leer-oormuwwe was oor hul ore getrek (2 x 1) (2)
- 2.2.4 *[Evaluering van die bruikbaarheid van Bron 2B – V3]*
BRUIKBAAR
 • Primêre bron
 • Sy was in slawerny gebore en het die ontberings ondervind wat slawe moes deurmaak
 • Sy het getuienis gelewer oor die 'vryheid' wat hulle gekry het
 • Enige ander relevante antwoord (Enige 2 x 2) (4)

- 2.2.5 *[Interpretasie van bewyse uit Bron 2B – V2]*
- Humanitêre redes
 - Het geglo dat vry, betaalde werkers harder sou werk
 - Betaalde arbeiders sou 'n mark vir Britse geproduseerde goedere word
 - Enige ander relevante antwoord (Enige 1 x 2) (2)
- 2.2.6 *[Interpretasie van bewyse uit Bron 2B – V2]*
- Hulle kon trou
 - Word betaalde arbeiders
 - Toestande van slawe verbeter
 - Word vakleerlinge
 - Enige ander relevante antwoord (Enige 2 x 2) (4)
- 2.2.7 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 2B – V1]*
- Haupt (1 x 1) (1)
- 2.3 2.3.1 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 2C – V1]*
- Kaapkolonie (1 x 2) (2)
- 2.3.2 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 2C – V1]*
- Die Khoi-khoi wat nie meer passe moes dra nie
 - Die Xhosa en ander gekleurde klasse plunder die trekboere se plase (2 x 1) (2)
- 2.3.3 *[Interpretasie van bewyse uit Bron 2C – V2]*
- Die vrystelling van slawe
 - Arbeidstekort
 - Beleid van verengelsing
 - Boere wou onafhanklik wees
 - Enige ander relevante antwoord (Enige 2 x 2) (4)
- 2.3.4 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 2C – V1]*
- Khoikhoi (1 x 2) (2)
- 2.3.5 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 2C – V2]*
- Hulle het geen toekoms in die Kaap gesien as gevolg van hul verliese
 - Enige ander relevante antwoord (1 x 2) (2)
- 2.3.6 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 2C – V1]*
- 'om ons toe te laat om onself sonder toekomstige inmenging te regeer' (1 x 2) (2)

2.4 [Interpretasie, evaluering en sintese van inligting uit bronne – V3]

Kandidate kan van die volgende aspekte in hul antwoorde insluit:

- Nuwe tegnologie, vuurwapens aan swart leiers voorgestel (Bron 2A)
- Lei tot die emansipasie van slawe (Bron 2B)
- Slawe word vakleerlinge (Bron 2B)
- Toestande van slawe verbeter (eie kennis)
- Lei tot die Groot Trek (Bron 2C)
- Boere ongelukkig met Britse kolonisasie (Bron 2C)
- Boere wou onafhanklik wees (Bron 2C)
- Khoikhoi hoef nie langer passe saam te dra nie (Bron 2C)
- Enige ander relevante antwoord

Gebruik die volgende rubriek om 'n punt toe te ken:

VLAK 1	• Gebruik bewyse op 'n elementêre wyse, bv. toon geen of min begrip oor die impak wat Britse kolonialisme op die bevolking van die Kaapkolonie gehad het. • Gebruik bewyse gedeeltelik of kan nie 'n paragraaf skryf nie.	PUNTE: 0 - 2
VLAK 2	• Bewyse meestal relevant en hou in 'n groot mate verband met die onderwerp, bv. toon begrip oor die impak wat Britse kolonialisme op die bevolking van die Kaapkolonie gehad het. • Gebruik bewyse op 'n basiese manier om 'n paragraaf te skryf.	PUNTE: 3–4
VLAK 3	• Gebruik relevante bewyse bv. demonstreeer 'n deeglike begrip oor die impak wat Britse kolonialisme op die bevolking van die Kaapkolonie gehad het. • Gebruik bewyse baie effektief in 'n georganiseerde paragraaf en toon begrip van onderwerp.	PUNTE: 5–6

(6)
[50]

VRAAG 3: WAT WAS DIE ROL EN ERVARINGS VAN SWART SUID-AFRIKANERS IN DIE SUID-AFRIKAANSE OORLOG (1899–1902)?

- 3.1 3.1.1 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 3A – V1]*
- Boere
 - Britte
- (2 x 1) (2)
- 3.1.2 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 3A – V1]*
- Zoeloe
 - Xhosa
 - Bakgatla
 - Shangaan
 - Sotho
 - Swazi
 - Basoeto
- (Enige 4 x 1) (4)
- 3.1.3 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 3A – V1]*
- Loopgrawers
 - Spioene
 - Boodskapdraers
 - Vee-stroppers
 - Bestuurders
 - Werkers
 - Spoorsnyers
 - Blokhuse gebou
 - Agterryers
- (Enige 3 x 1) (3)
- 3.1.4 *[Interpretasie van bewyse uit Bron 3A – V2]*
- Dit was 'n oorlog tussen die Boere en Britte
 - Oorspronklik was dit 'n oorlog tussen die wit rasse
 - Oorspronklik was swartes nie bewapen nie
 - Swartes was nie toegelaat om aktief in die oorlog deel te neem nie
 - Enige ander relevante antwoord
- (Enige 2 x 2) (4)
- 3.1.5 *[Interpretasie van bewyse uit Bron 3A – V2]*
- Dit was 'n witman-oorlog
 - Hulle het geglo dat die militêre metodes van swartes meer brutaal was
 - Swart soldate sal geen genade betoon aan blanke vroue en kinders
 - Hulle het gevrees dat swart weerstand teen wit oorheersing in die toekoms sal toeneem
 - Enige ander relevante antwoord
- (Enige 1 x 2) (2)
- 3.1.6 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 3A – V1]*
- Reserwe-ammunisie op te pas
 - Perde te versorg
 - Kook
 - Hout bymekaar maak
 - Gewere laai
- (Enige 3 x 1) (3)

3.1.7 *[Evaluering van die bruikbaarheid van Bron 3A – V3]***BRUIKBAAR**

- Hulle was as vegters/krygsmanne rolle gebruik
- Hulle is bewapen
- C.A. Cronje het bevestig dat hy aan sy agterryer 'n geweer gegee het en hy het aan vele gevegte deelgeneem
- Enige ander relevante antwoord (Enige 1 x 2) (2)

3.2 3.2.1 *[Verduideliking van historiese begrip uit Bron 3B – V1]*

- Die Boere magte het die dorp onder militêre beheer geplaas
- Instelling van militêre beheer om Afrikaner beheer af te dwing
- Enige ander relevante antwoord (1 x 2) (2)

3.2.2 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 3B – V1]*

- Pieter Dreyer (1 x 1) (1)

3.2.3 *[Interpretasie van bewyse uit Bron 3B – V2]*

- Hy was anti-Republikeins
- Wou hê die Britte moes die oorlog wen
- Inligting aan die Britte aangaande die bewegings van die Boere verskaf
- Enige ander relevante antwoord. (Enige 2 x 2) (4)

3.2.4 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 3B – V1]*

- Boere-simpatiseerders het op hul beurt inligting van Esau se aktiwiteite aan die Boere-kommando verskaf (1 x 2) (2)

3.2.5 *[Onttrekking van bewyse uit Bron 3B – V1]*

- Hy is aan 'n boom vasgebind
- In die openbaar geslaan
- Tussen twee perde vasgemaak
- Na die buitewyke van Calvinia gesleep (Enige 3 x 1) (3)

3.2.6 *[Interpretasie van bewyse uit Bron 3B – V2]*

- Vir sy toegewydheid aan die Britse leër
- Hy het gespioeneer op die beweging van die Boere vir die Britte
- Hy het tot die nederlaag van die Boere bygedra
- Enige ander relevante antwoord (Enige 1 x 2) (2)

3.2.7 *[Interpretasie van bewyse uit Bron 3B – V2]*

- (a)
- Hartseer
 - Kwaad
 - Walglik
 - Enige ander relevante antwoord (Enige 1 x 2) (2)
- (b)
- Verlig
 - Verheug
 - Enige ander relevante antwoord (Enige 1 x 2) (2)

3.3 3.3.1 *[Interpretasie van bewyse uit Bron 3C – V2]*

- Dit wys dat swartes bewapen was
- Dit impliseer dat swart Suid-Afrikaners aktief aan die oorlog deelgeneem het
- Dit wys dat hulle die Britse blokhuse bewaak het
- Enige ander relevante antwoord (Enige 1 x 2) (2)

3.3.2 *[Interpretasie van bewyse uit Bron 3C – V2]*

- Swartes sal politieke regte in Suid-Afrika kry
- Sou beter lewensomstandighede in Suid-Afrika kry
- Enige ander relevante antwoord (Enige 1 x 2) (2)

3.4 *[Vergelyking van bewyse uit Bron 3A en 3C]*

- Beide bronne wys dat swart soldate tydens die Suid-Afrikaanse Oorlog bewapen was
- Bron 3A verklaar dat gewere aan swart Suid-Afrikaners gegee was
Bron 3C wys dat swartes gewere het/bewapen was.
- Enige ander relevante antwoord (Enige 1 x 2) (2)

3.5 *[Interpretasie, evaluering en sintese van inligting uit bronne – V3]*

Kandidate kan van die volgende aspekte in hul antwoorde insluit:

- Tydens die vroeë stadiums van die oorlog was die swartes nie bewapen nie (Bron 3A)
- Gebruik as loopgrawers, spioene, agterryers, ens. (Bron 3A)
- Betrokke in gevegte teen Boere (Bron 3B)
- Abraham Esau het spioenasiewerk vir die Britte gedoen (Bron 3B)
- Esau het sy lewe verloor vir sy bydrae in die oorlog (Bron 3B)
- Swartes is bewapen om deel te neem aan die oorlog (Bron 3A en Bron 3C)
- Gewapen om strategiese installasies soos blokhuse te bewaak (Bron 3C)
- Na konsentrasiekampe gestuur (eie kennis)
- Baie swartes sterf in die konsentrasiekampe (eie kennis)
- Enige ander relevante antwoord

Gebruik die volgende rubriek om 'n punt toe te ken:

VLAK 1	• Gebruik bewyse op 'n elementêre wyse, bv. toon geen of min begrip oor die rol en ervarings van Swart Suid-Afrikaners in die Suid-Afrikaanse Oorlog. • Gebruik bewyse gedeeltelik of kan nie 'n paragraaf skryf nie.	PUNTE: 0–2
VLAK 2	• Bewyse meestal relevant en hou in 'n groot mate verband met die onderwerp, bv. toon begrip van die rol en ervarings van Swart Suid-Afrikaners in die Suid-Afrikaanse Oorlog. • Gebruik bewyse op 'n basiese manier om 'n paragraaf te skryf.	PUNTE: 3–4
VLAK 3	• Gebruik relevante bewyse bv. demonstreer 'n deeglike begrip van die rol en ervarings van Swart Suid-Afrikaners in die Suid-Afrikaanse Oorlog. • Gebruik bewyse baie effektief in 'n georganiseerde paragraaf en toon begrip van onderwerp.	PUNTE: 5–6

(6)
[50]

AFDELING B: OPSTELTIPE VRAE**VRAAG 4: DIE OPKOMS VAN DIE BASOETO-KONINKRYK ONDER MOSHOESHOE**

[Beplan en konstrueer 'n oorspronklike argument wat gebaseer is op relevante bewyse deur gebruik te maak van analitiese en interpretasie-vaardighede]

SINOPSIS

Kandidate moet verduidelik hoe Moshoeshoe 'n uitgeslape, maar wyse staatsman en 'n slim beplanner was.

HOOFASPEKTE

Kandidate kan die volgende aspekte in hulle antwoord insluit:

- Inleiding: Kandidate moet 'n standpunt inneem en aandui op hulle saamstem of nie met die aanhaling.

UITBREIDING

- Moshoeshoe se diplomاسie
 - Moshoeshoe was 'n slim, liefdevolle leier wat vir vlugtelingse 'n heenkome gegee het
 - Suidelike Sotho was verenig in 'n nasie deur Moshoeshoe, 'n leier met beide militêre en diplomatieke vaardighede
 - Hy het die bevreesde en angsbevange vlugtelingse verwelkom en beskerm
 - In sy hantering van Kora en Griekwa aanvalle het hy diplomاسie en geweld gebruik
 - Hy koop sy vyande om met geskenke – vee
 - Verdedig sy mense deur na Thaba Bosiu toe te trek
 - Min roetes na die berg, met genoeg water om 3 000 mense sowel as vee te ondersteun
 - Toe ander groepe sien Moshoeshoe kon hul beskerming bied, het hulle by hom aangesluit
- Mafisa
 - Moshoeshoe het vee aan verarmdes geleen
 - Hy help vlugtelingse deur die Mafisa-stelsel
- Verhouding met trekboere
 - Moshoeshoe aanvaar die trekboere
 - Hy gee hulle die reg om sy grond te gebruik
 - Leef in vrede met hulle
 - Versigtig om geen dokumente te onderteken of geskenke van hulle te aanvaar nie
 - Wou verseker dat hulle nie later beweer dat hulle die grond gekoop het nie

- Die Boere en Moshoeshoe
 - Moshoeshoe het sommige Boere toegelaat om as gaste in die Caledonvallei aan te bly
 - Handel tussen hulle het toegeneem
 - In ruil vir graan en vee het die Basotho's gewere en buskruit gekry
 - Konflik tussen die Boere en Moshoeshoe het in 1840 begin toe die Boere beweer dat die grond wat hulle bewoon hul eiendom is
- Moshoeshoe se verhouding met sy bure
 - Gebruik sy verhoudings met sy bure om sy koninkryk te versterk
 - Stuur soms beeste as geskenke aan Shaka in die hoop dat Shaka hom in vrede sou laat
 - Nadat hy die Ndebele verslaan het, het hy hulle goed behandel
 - Sendelinge genooi wat hom gehelp en adviseer het in sy handelinge met die wit mense
 - Na vele gevegte het Moshoeshoe in 1868 beskerming van die Britte gevra
 - Basoetoland het 'n Britse gebied geword, maar Moshoeshoe het steeds daarin geslaag om sy koninkryk te behou
 - Enige ander relevante antwoord
- Slot: Kandidaat moet hul argument met 'n relevante slot saamvat.

Gebruik die rubriek op bladsy 6 om die opstelvraag te assesser.

[50]

VRAAG 5: KOLONIALE UITBREIDING NA 1750 – SAMEWERKING EN KONFLIK OP DIE HOËVELD

[Beplan en konstrueer 'n oorspronklike argument wat gebaseer is op relevante bewyse deur gebruik te maak van analitiese en interpretasie vaardighede]

SINOPSIS

Kandidate moet krities die konflikte tussen die Boere, die Britte en Moshoeshoe en hoe dit opgelos is.

HOOFASPEKTE

Kandidate kan die volgende aspekte in hulle antwoord insluit:

Inleiding: Kandidate kan agtergrond oor die opkoms van Moshoeshoe gee en sy verhouding met sy bure.

UITBREIDING

- Boere wat die Kaap verlaat het, het in kontak met Moshoeshoe gekom terwyl hulle na grond gesoek het om hulle te vestig
- Bitter stryd om grond het tussen Moshoeshoe en die Boere ontstaan
- Redes vir konflik tussen Boere en Basotho
 - Konflik oor grond tussen die Caledon- en Oranjeriviere
 - Die mees vrugbare land was langs die Caledonrivier
 - Die Boere en Basotho het eers in vrede geleef
 - Teen 1830 was die Basotho onder druk geplaas deur verskillende groepe in die gebied
 - Boere-bevolking groei en so ook die eis vir nog grond
- Pogings om konflik op te los
 - In 1843 het Napier en Moshoeshoe 'n Verdrag van Vriendskap onderteken
 - Boere was ontevrede en om konflik te vermy leen Moshoeshoe hulle grond
 - Spanning verhoog toe Boere dit as hul eiendom beskou
 - In 1950 het Majoor Warden nuwe grense, wat die Boere bevoordeel het bepaal – Warden-lyn
- Moshoeshoe se reaksie teen die Warden-lyn
 - Wit setlaars ontvang feitlik al die grond wat hulle gevra het
 - Warden se plan was om te verdeel en om so te regeer
 - Die Warden-lyn was verwoestend vir die Basotho
 - Hulle verloor die meeste van hul vrugbare landbougrond
 - Moshoeshoe sou mag verloor oor duisende Basotho onderdane
 - Hy weier om die Warden-lyn te aanvaar
 - Veestropery duur voort en Moshoeshoe word blameer
 - In 1851 het Warden die Basotho aangeval, maar hy is by Viervoet verslaan
 - Dit was vernederend vir die Britte
 - In 1852 word die Basotho deur Cathcart aangeval
 - Die Britte word by Bereaberg verslaan
 - Moshoeshoe het 'n brief aan Cathcart gestuur want hy wou vrede hê

- Die Bloemfontein-Konvensie
 - Oranje-Vrystaat word onafhanklik
 - Gebiede tussen die Vaalriver en Oranjerivier word aan die Boere gegee
 - Moshoeshoe word nie in die besluit geken nie
 - Dit veroorsaak verdere konflik
- Spanning neem toe tussen Moshoeshoe en die boere
 - In 1854 het die Basotho's vee en perde van Boere se plase gestroop
 - Brittanje weier om verder wapens aan die Basotho te verkoop en dit verswak Moshoeshoe se koninkryk
 - In 1858 het die Oranje-Vrystaat oorlog teen die Basotho verklaar
 - Vredesverdrag geteken
 - In 1865 het die oorlog tussen die Basotho en Oranje-Vrystaat uitgebreek
 - Die Basotho's het gewen maar groot verliese gely – Moshoeshoe wou vrede hê
- Moshoeshoe onder Britse beheer
 - Moshoeshoe doen 'n beroep op Brittanje om hulp
 - Britte stem in om die Basotho koninkryk in 1868 oor te neem
 - Basotholand word geannekseer – en sy mense word Britse onderdane
 - Moshoeshoe sterf in 1870 en is op Thaba Bosiu begrawe
 - Enige ander relevante antwoord.

Slot: Kandidate moet hul argument saamvat met 'n relevante slot.

Gebruik die rubriek op bladsy 6 om die opstelvraag te assesser.

[50]

VRAAG 6: SUID-AFRIKAANSE OORLOG EN UNIE – DIE NATURELLE GRONDWET VAN 1913

[Beplan en konstrueer 'n oorspronklike argument wat gebaseer is op relevante bewyse deur van analitiese en interpretasie vaardighede gebruik te maak]

SINOPSIS

Kandidate moet die verreikende gevolge wat die Naturelle Grondwet op swart Suid-Afrikaners gehad het bespreek.

HOOFASPEKTE

Kandidate moet die volgende aspekte in hul respons insluit.

Inleiding: Kandidate moet die stelling bespreek en wys hoe swart Suid-Afrikaners deur die Naturelle Grondwet van 1913 geaffekteer was.

UITBREIDING

- In 1913 het die nuwe wit parlement die Naturelle Grondwet geproklameer
- Die hoofdoel van die Wet was om Suid-Afrika wettig in wit- en swartgebiede te verdeel
- Om aan blanke boere meer grond te gee om op te boer en om swart arbeid geredelik vir wit boere, myne en nywerhede beskikbaar te maak
- Hoofbepalings van die Wet
 - Swartmense wat 70% van die bevolking uitgemaak het, was tot 7–8% van die grond beperk
 - Witmense wat slegs 20% van die bevolking uitgemaak het, het 92–93% van die grond besit
 - Swartmense kon slegs binne 'wit Suid-Afrika' bly indien hulle wettiglik in diens geneem is
 - Op landelike gebiede kon hulle slegs woon as huurarbeiders, huurders of deelsaaiers
- Ekonomiese gevolge van die Wet
 - Duisende swartmense is werkloos gelaat
 - Die wat nie wou werk nie, is van plase met hul lewende hawe weggejaag
 - Swartes was gedwing om lae betaalde of huurarbeiders te word
 - Meeste van die land wat aan swartes toegeken was, was nie geskik vir boerdery nie
 - Dit het beteken hulle moes werk soek om hul gesinne te onderhou
 - As gevolg van die wet kon swartes nie suksesvolle kommersiële boerdery beoefen nie wat kompetisie vir wit boere sou wees
 - Afrikane se lot was om werk te vind by mynmaatskappye en landhere waar hulle min betaal is

- Sosiale gevolge van die Wet
 - Swartes was van plase af weggedryf met hul lewende hawe
 - Hulle het rondgedwaal in alle weersomstandighede
 - Die wet het ook bepaal dat dit verbode was om 'n hawelose swart mens 'n woonplek te gee en so 'n oortreding was strafbaar met 'n boete van 100 pond of ses maande gevangenisstraf
 - Die reservate was dikwels ver en oorbevolk
 - Toestande in reservate was haglik met gronderosie, wanvoeding en toenemende siektes
 - Hulle moes dikwels hul lewende hawe doodmaak of verkoop
 - Die grond wat aan swartes toegeken was, was onvoldoende
- Reaksie teen die Naturelle Grond Wet
 - Stigting van die SANNC was die eerste opposisie teen die wet
 - Sol Plaatje en ander SANNC-lede het die toestande in die landelike gebiede ondersoek
 - Hulle het die ontberings gesien wat swartmense a.g.v. die wet moes verduur
 - Sol Plaatje en die SANNC het herhaaldelik versoek dat die wet herroep word
 - In 1914 het 'n delegasie van die SANNC na die eerste minister, Louis Botha gegaan om teen die wet te protesteer
 - Hul appél was onsuksesvol
 - Die SANNC het ook na Brittanje met hul versoek gegaan
 - Die poging was onsuksesvol aangesien Brittanje geweier het om in te meng
 - Die SANNC was gevorm om diskriminasie teen swart Suid-Afrikaners te beveg
- Die Naturelle Grond wet as die voorloper van die apartheidstelsel
 - In 1923 het die Stedelike Gebiedewet segregasie afgedwing
 - In 1924 is die 'beskaafde werkersbeleid' uitgevaardig
 - In 1950 is die tuisland-beleid geskep
 - In 1950 is die Groepsgebiede Wet uitgevaardig wat gedwonge verskuiwing veroorsaak het
 - Hierdie wette het 'n negatiewe impak op die meerderheid van die bevolking gehad, terwyl dit slegs wittes bevoordeel het
 - Enige ander relevante antwoord

Slot: Kandidate moet hul argument met 'n relevante slot saamvat.

Gebruik die rubriek op bladsy 6 om die opstelvraag te assesseeer.

[50]

TOTAAL: 150